

Türk Romanında
Kıskançlık Sendromu (1896-1949)

Editör

Dr. Elif Duran Oto

Yazar

Kamuran Eronat

ISBN: 978-625-7305-10-5

1. Baskı

Mart, 2021 / Ankara

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 376

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

Şehit yeğenim Eren Şahin Eronat
ile mezhum babam Halis Eronat'ın
anılarına saygıyla....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
------------	---

I. BÖLÜM

KISKANÇLIĞIN TANIMI VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1. Kıskançlığın Tanımı ve Kavram Hakkındaki Görüşler.....	11
1.2. Patolojik (Morbid, Obsesyonel) Kıskançlık.....	16
1.3. Haset, İmrenme ve Kıskançlık Duygu Durumlarının Ayırıştırılması.....	20
1.4. Kıskançlık Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar.....	25
1.4.1. Evrimsel Yaklaşım ve Kıskançlık.....	25
1.4.2. Bilişsel- Olgusal Kuram ve Kıskançlık.....	29
1.4.3. Sosyal Mübadele, Karşılıklı Bağımlılık ve Kıskançlık.....	33
1.4.4. Transaksiyonel Yaklaşım ve Kıskançlık.....	35
1.4.5. Freud'a Göre Kıskançlık ve Psikoanalitik Yaklaşım.....	36
1.4.6. Adler'e Göre Kıskançlık.....	41

II. BÖLÜM

KISKANÇLIĞIN TÜRLERİ VE YASLANDIĞI GEREKÇELER

2.1. Romantik Kıskançlık, Aldatma ve Güven Sorunu.....	45
2.2. Görünüm ya da Fiziksel Temelli Kıskançlık.....	82
2.3. Maddi Eşitsizlik, Ekonomik Temelli Kıskançlık.....	92

III. BÖLÜM
KISKANÇLIĞIN TARAFLARI/KISKANAN VE
KISKANILAN

3.1. Sevgililer, Eşler, Nişanlılar Arasındaki Kıskançlık.....	100
3.2. Ebeveyn ve Çocuk Arasındaki Kıskançlık.....	113
3.3. Kardeşler Arasında Kıskançlık.....	119
3.4. Akrabalar Arasındaki Kıskançlık.....	130
3.5. Çalışanlar Arasındaki Kıskançlık.....	131
3.6. Arkadaşlar Arasında Kıskançlık.....	133

IV. BÖLÜM
KISKANÇLIĞIN NEDEN OLDUĞU SONUÇLAR

4.1. Ayrılma, Boşanma, Ailede Parçalanma.....	136
4.2. İntikam, Fiziksel Şiddet, Ölüm ve İntihar.....	142
4.3. Pişmanlık, Hastalık, Huzursuzluk ve Histeri.....	163
4.4. Kaçış ve Sürgün.....	171
SONUÇ	175
KAYNAKÇA	191
ÖZGEÇMİŞ	197

ÖNSÖZ

Tanzimat'la medeniyet dairemizde ve kültür hayatımızda meydana gelen büyük değişimler önceleri bu değişimin aktörleri olan aydınların edebi üretimlerinde kendini göstermiştir. Divan geleneğinin karşısına öncelikle çeviriler ile çıkarılan Batılı edebî üretimlerden olan roman, daha önceki gelenekteki türlerde kendine alan bulamayan pek çok unsuru yazıya geçirmede kolaylık sağlamıştır. Bir okuryazar kitle, bir kamuoyu oluşturma derdiyle hareket eden bu aydın ve edipler romanı da formu gereği çok işlevsel bulmuşlardır. Bu işlevsel form; şiirin kalıpları içinde anlatmaya olanak vermeyen uzun betimlemeler, psikolojik izahlar, ruhsal çözümlenmeler, derin tahliller gibi pek çok anlatı biçim ve yollarına kapı aralanmıştır.

Sanat ve icracısı olan insanın ilişkisini tüm boyutları ve ayrıntılarıyla ortaya koyma iddiasını üzerinde barındıran bir tür olarak edebiyat ve özelinde roman; insan ilişkilerine ve insanî olana en yakından en derinden bakmaya olanak sunar. İşte bu olanağı bir kurguya dönüştürürken yazarın ustalığı; insanın en dipteki, en karanlıktaki duygularını açığa çıkarırken okura kendine ayna tutma ya da kendini deneyimleme fırsatı verir. Psikolojinin metne dahil olması ile bir sanat olarak edebiyatın kat ettiği yol ve derinleştiği mevzular, sanatsal üretimi kıymetlendirirken, pragmatik olarak yine okurun durumuna katkı yapar. İşte burada sanat icracısının yani yazarın ne kadar psikoloji disiplinine hâkim olduğu ya da ne kadar iyi bir gözlemci olduğu sorusu ile karşı karşıya kalabiliriz. Şüphesiz; daha

psikolojinin bir disiplin olarak, bir bilimsel saha olarak tanımlanmadığı ya da sınırlarının netleşmediği dönemlerde de edebi üretimler yapılmakta ve pek çok yapıtta inceden inceye insanlığın ruhsal durumu masaya yatırılmaktaydı. Bir katili bile anlamayı okuruna kendisini deneyimleme imkânı olarak sunan Dostoyevski için Stefan Zweig'ın; "Dostoyevski psikologların psikoloğudur" sözü tam da bu durumu örneklendirmektedir.

Bilinçaltındakilerin bir kurgu yoluyla edebî üretime dönüşüp bilinçdışına taşınırken, kıskançlık gibi bir duygu durumu da kendine alan bulur. Zira kıskançlık, insan ruhunun en derinlerinde beslenen, saklanan sık sık açığa çıkan bir duygudur. Başkası ile olan ilişkilerde belirleyici rolü olan kıskançlık aynı zamanda insan ilişkileri üzerine kurgulanmış metinlerde temel çatışma zeminini hazırlayan olaylar için imkân yaratan bir duygu olma özelliği gösterir. İşte tam bu sebeple çokça kıskanç kişileri ve kıskançlık hikayelerini okuruz. Çatışma ve entrika unsurunu yaratmada çok kullanışlı bir duygu olan kıskançlık, gelişim nedenleri ve muhatapları itibariyle de pek çok alt türe ayrılabilir. En sık karşılaşılan romantik kıskançlık, kurgularda çok tercih edilen "aşk" konuları için adeta biçilmiş kaftan gibidir. Zira aşkın muhatapları kadar bu aşka tanıklık edenler ve onların tepkileri de kurulan bu ilişkide ve dolayısıyla da metinde kendine yer bulur. Burada kıskanan/kıskanılan taraflarla rakibin/ rakiplerin mevcudiyeti; kişi kadrosunu arttırdığı gibi, bahsettiğimiz üzere bu kişiler arasında kaçınılmaz bir çatışma zemininde devinim kazanmasına sebebiyet verir.

İlk telif romanlarımızdan itibaren değişen sosyal şartları ve bunun kişisel ve toplumsal düzeyde yarattığı gerilimleri, çatışmaları veya sunduğu katkıları yazarlarımız hep anlatma gayreti içinde olmuşlardır. Roman türündeki bu

ilk ürünlerde türe dair bir geleneğimizin olmayışı ve romanın doğduğu Batı kültürü ile belirgin farklılıklarımızın mevcudiyeti sebebiyle metin için malzeme oluşturmak bünyesinde belli güçlükleri barındırmıştır.

Kadın ve erkeğin sosyal hayattaki sınırlılıkları, yazarları hane içindeki hayatları anlatmaya itmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Atatürk ilke ve inkılâplarının da etkisiyle meydana gelen köklü değişiklikler, insanların ve bilhassa da kadınların yaşamında büyük dönüşümlere neden olmuştur. Böylelikle yazarlar artık; erkek ve kadını yalnız hane içindeki halleriyle anlatma sıkışıklığından kurtulmuş, önlerinde kadın ve erkeğin sosyal hayatta, çalışma hayatında ve eğitim hayatında bir arada çizilebileceği, kurgulanabileceği bir zeminin doğmasını değerlendirmişlerdir. Önceleri hanenin aile fertleri içindeki kıskançlık ve çatışmalar anlatılırken, Cumhuriyet sonrası romanlarında, hane dışına çıkan kadınla beraber kıskançlık için yeni sebepler, yeni muhataplar ve yeni sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada değişen toplumsal koşulların ortaya koyduğu kıskançlık örneklerini görebilmek ve çeşitli değerlendirmeler yapabilmek için Tanzimat Dönemi romanlarından Cumhuriyet'in yetkin üretimlerinin ortaya çıkmaya başladığı 1940'lı yılları seçtik. Monarşik bir düzenden Cumhuriyet'e geçerken ki bu değişimler; 1950'li yıllarda çok partili bir temsiliyete geçişle yerini demokrasiye bırakmıştır. İşte bu çalışmada demokrasi arifesindeki Türk toplumunun 1896 -1949 yılları aralığındaki çeşitli roman örneklerinden öne çıkan kıskanç karakterleri ve kıskançlığın türlerini incelemeye konu edindik.

Kıskançlık duygu durumu ve edebiyat ilişkisini ele alan bu çalışmada; 1896-1949 yılları arasında gerek tefrika gerekse de kitap olarak okurlarıyla buluşma imkânı bulan her biri

ayrı yazara ait on eser değerlendirme konusu olmuştur: Nabizâde Nâzım, *Zehra* (1896), Halid Ziya Uşaklıgil, *Aşk-ı Memnu* (1900), Safvet Nezihî, *Zavallı Necdî* (1900), Ahmet Mithat, *Jön Türk* (1910), Fatma Aliye, *Enîn* (1910), Cemil Süleyman Alyanakoğlu, *Siyah Gözler* (1911), Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Cehennemlik* (1919), Halide Nusret Zorlutuna, *Küller* (1921), Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak* (1946), Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur* (1949)

Saptamış olduğumuz 1896- 1949 yılları arasındaki bu romanlarda kıskanç karakterlerin durumu patolojik düzeyde örnekler olarak öne çıkmaktadır. İhtiras ve intikam hırsı ile gözleri kararan bu karakterler türlü facialara da neden olurlar. Bu sebeple herhangi bir aşk ya da başarı hikayesindeki kıskançlıktan farklı olarak yine edebi bir üretimden ilhamla “Othello sendromu” diye de anılan patolojik düzeyde örneklerdir. Umarız bu çalışma; edebiyat ve psikoloji sahasında, bu konu başlıklarına ilgili duyan araştırmacı ve okurlara katkı sunacak bir esinlikler kaynağı olur.

Bu kitabı yazma fikri değerli meslektaşım Dr. Elif DURAN OTO ile yaptığımız bir konuşma sırasında doğdu. Kaynak temininden, tashih ve gözden geçirme süreçlerine dek çalışmaya büyük bir katkı sunmuş olduğu için kendisine teşekkür etmeyi zevkli bir borç bilmekte ve son olarak çalışma süresince yanımda olan aileme de en kalbî şükranlarımı iletmekteyim.

Kamuran ERONAT

10 Mart 2021

Diyarbakır